

Adanın Cankurtaranı

“Bugün dünkü gibi uyandı Ada, diyebilir miyim?” diye yazmış **Enis Batur**. (“Ada Defterleri”, Kırmızı Yayınları, 2008, sayfa 21)

Gerçekten tam da öyledir.

‘*Ada hayatı*’ diye bir şey var.

Tabi yaz-kış ömürleri orada geçen insanların (çoğu bir *kabir* olarak da orada kalıyor), kedilerin, köpeklerin, kuşların, balıkların, ağaçların, bitkilerin, hatta yapıların ve de denizin, rüzgârın yaşamını kastediyorum.

Uzun yıllar içinde oluşmuş günlük, mevsimlik, yıllık döngüleri. Bambaşka bir yaşama *ritim*’ini.

Kıyı kasabalarıyla karıştırılmasın.

Şehrin yanı başında bile olsanız, denizin ortasında olmak farklı bir şey. Hele o deniz, bir iç deniz, *Marmara* ise.

O ‘farklı hayat’, en çok, *kendine mahsus* kimi ‘**Adalılar**’ın ‘yaşam tarzlarıyla’ belirginleşiyor.

Hem *tekdiüzeliğin*, hem kıpır kıpır
bir *dinamizmin*; hem *mahrumiyetlerin*, hem müthiş *zenginliklerin*;
hem *münzeviliğin*, hem *hep birlikte oluşun*; hem büyük bir *özgürlüğün*, hem
doğal bir *kısıtlılığın*;
hem *yalnızlığın*, hem *dayanışmanın* içindeki, ‘*biricik*’denilmeyi hak etmiş
bazı hayatlarla.

Horoz Reis o ‘Adalılar’dan biri. Bir *efsane*.

Bir tabuta konup musalla taşına bırakıldığımızda, cemaate, hem de hep bir ağızdan tekrarlatılan söze bakılırsa, herkes “*iyi insan*”, hepimiz orada cansız yatanı “öyle” biliriz.

Ama **Horoz Reis**’in sadece 52 yıl sürmüş ve 41 yıldır unutulmamış hayatına bakılırsa, kazın ayağı öyle değil.

Onun gibi insanlarla dolup taşmıyor bu dünya.

Ada’da başka bir *fenomen* olarak, “*Adalı Yayınları*” başlıklı bir ‘kültür kurumu’ var. Adalar’la ilgili bıkmadan usanmadan, zorluklardan, yoksunluklardan yılmadan, birbirinden önemli kitaplar basıyor, etkinlikler yapıyor.

Adil Bali’nin (o da çok köklü bir *Adalı*) büyük bir emekle araştırıp, derleyip, yazdığı, “*Horoz Reis- Efsane Reis’in Büyükkada yılları*” geçtiğimiz Haziran ayında yayımladıkları son kitap.

Horoz Reis’le ilgili yazacaklarımı, aktaracaklarımı bu *canım* kitaptan alacağım.

Büyükkada’nın işgali geride kaldıktan ve Cumhuriyet ilan edildikten üç yıl sonra, Adalı fukara bir Ermeni yurttaşımız, **Balıkçı Artin Efendi**, **Bayan İsguhi** ile evleniyor.

1926’da Ada’nın *Kumsal* mevkiindeki küçük bir ahşap evde çiftin, bir gün bir efsane olacak erkek çocukları dünyaya geliyor.

Adını **Yetvart** koyuyorlar. Soyadı, *Akdeniz*.

Fırtınalı bir havada balıkçı babası oğlunu yanına oğlunu alıp *medarı maişet* için denize açıldığında, Yetvart elindeki tahtadan yapılmış oyuncak horozu denize düşürüyor.

Küçük çocuk o horoz için çok ağladığından, o günden itibaren adı ‘**Horoz**’ oluyor.

Zaman geçiyor. Adada Ermeni mektebi olmadığı için Türk okulundaki ilkokul macerası üçüncü sınıfta bitiyor **Horoz**’un.

Balıkçılık yapan, dev cüsseli, kocaman kolları olan, iki omuzunda iki kıştan takma motor taşıyan, pembe yüzlü, bir seferinde balık peşinde *Boğaz'*a gittiklerinde *Arnavutköy'*de bir oturuşta iki arkadaşıyla birlikte iki yüz-üç yüz köfte yedikleri bir öykü gibi anlatılan bir adama dönüşüyor ve artık o **Horoz Reis** oluyor.

25 yıl onunla çalışan, *ikinci reis'i* Ömer Guzan (*Balıkçı Arnavut*), “*Tezgahtaki tüm köfteleri bitirdik... Adam gitti yeni köfte almaya*” diye anlatıyor o macerayı.

Sonbahar ve kış mevsimi boyunca *Neandos*, *Eskibağ*, *Yassıada*, *Sivriada*, *Kurşunburnu* ve *Sedef Adası'nın* dalyanlarında, koylarında ıgırıp avına gidiyor.

Bütün bunlar devasa balıkçı tekneleriyle değil, *ufacık ahşap sandallarla* oluyor. **Horoz Reis** elde edilen kazancı *eşit* olarak dağıtıyor.

“*Bu avcılığa Adanın esnafı, genci, iş-güç sahibi, işsizi, herkes katılıyordu. Tutulan tonlarca uskumru, kolyoz, lüfer, istavrit Kumkapı Balık Hali'ne götürülüp satılıyordu. Paralar Ada esnafının, adada yaşayanların cebine giriyordu. Akşamları meyhaneler canlanıyor. Uzun kış mevsimi böyle geçiyordu*” diye yazmış Adil Bali.

İşte böyle bir denizde, böyle bir *reis* olarak yetişmiş biri.
“*Denizde boğulayım*” diyecek kadar hayatı deniz biri.
Bir de, *insanı* ve *kediyi* seven biri.
Hayır duası almayı, öyle anılmayı
hak ederek ömrünü tamamlamış biri.

Horoz Reis yıllarca *Kumsal'*daki kayıkhaneyi işletiyor.

Adaya gelen yazlıkçıların teknelerini, sürat motorlarını karaya çekiyor, bakımını tamirini yapıyor, seyre hazırlıyor, döndüklerini tonozla bağlıyor, denize açılmak isteyen yaşı küçük çocukların ailelerinden mutlaka imzalı izin kâğıdı istiyor, denizde başı derde girenlerin, fırtına ve rüzgârla boğuşanların yardımına ilk o gidiyor, tüm kazancı olan kayıkhanesinden gelirini yanında çalışanlarla paylaşıyor.

*Palamut Sokağı'nın şimdiki adı, "Fenerbahçeli Lefter Sokağı": Bir dönem orada oturmuş **Horoz Reis**. O vakitler küçük bir çocuk olan kitabın yazarı Adil Bali ve ailesiyle komşuymuş.*

"Adada kışlar çok zor geçerdi" diyor Bali.

"Hastane ve uzman doktor olmadığından karayel ve lodoslu gecelerde sıcak yatağından 'Horoz Reis!' bağırtılarıyla uyanırdı.

Adalılar hastaları olduğunda önce Doktor Yorgo Çiropulos'un kapısını çalar, ardından soluğu bizim evin önünde alırlardı.

Kışları çoğu gecenin bir yarısı 'Horoz Reis!' haykırılarıyla uyanırdım. Bu bağrıışmalar birisi ye hasta ya da yaralı ve karşıya, anakaraya götürülmesi gerekiyor anlamına gelirdi."

Horoz Reis, "Geliyorum!" diye seslenir, ardından Kumsal'a gider, tekmesini hazırlar, karşı kıyıya zorlu yolculuk başlarmış.

İçten küçük bir motorlu 5-6 metre büyüklüğünde sandalıyla denizde bata çıka gidilirmiş karanlıkta. Bir de bisikletçi Maça Bey'in bisiklet tamiri için kullandığı oksijen kaynağı olurmuş yanlarında hastaya oksijen tüpü olarak. Hastalar gecenin bir saatinde *Maltepe*'ye veya *Kartal*'a taşınmış.

*"**Horoz Reis** bu hizmeti için para almadığı gibi, karşıya götürdüğü kişilere taksit ve hastane parasını cebinden veriyordu" yazıyor kitapta.*

Horoz Reis'in "can kurtarma" işi için hiç kimseden bir kuruş aldığı görülmemiş.

*"**Horoz Reis** kayıkhanesinde işlerini bitirdikten sonra akşam evine gitmeden çarşıya, Hiristo Nanos'un kahvehanesine uğrar, kahvesini birkaç Adalıyla sohbet ederek içer, yanına uğrayan bir iki kişinin cebine günlük harçlığını kimseye hissettirmeden bırakıverirmiş. Kahvesini bitirince Raşit'in dükkânından 2 kilo kuzu ciğerini kesekağıdına koydurur, Marika Ververoğlu'nun küçük bakkaliyesinden bir iki ufak şey alırdı. Eve dönüşte özellikle Çiçekli Yalı Sokağı'ndan geçer, balıkçı Karlo Ververoğlu'nun kedilerini de unutmazdı. Birkaç ciğeri kaldırımın kenarına bırakırdı.*

Sağa döner, Arabacılar Meydanı'ndan Lonca Sokağı'na geçer Palamut Sokağı'na girerdi. Evinin bulunduğu sokak lambasının altına uzun boyu, dev cüssesi, başında lacivert şapkası, ışığın altında pespembeden kırmızıya dönen suratı ve gözlerindeki ışıltıyla peşinde onlarca kediyle gelirdi. Sokak lambasının altında kedileri beslemeye başlardı. Odamın penceresinden dev cüsseli herkesin gıpta ile başını yukarıya çevirip baktığı dev adamın en keyifli anın seyrederken Palamut Sokağı'na akşam yavaşça inerdi."

Adil Bali'nin unutulmaz bir çocukluk anısı bu.

Adanın tek fotoğrafçısı Mustafa Karaduman da kitapta bir hatıra ile yad ediyor onu.

*"Soğuk fırtınalı bir kış günü Moda'da vapur beklerken **Horoz Reis** bizi gördü. Oğullarımla birlikte Büyükkada'ya gidiyorduk. Tekneye rüzgâr çok sert vuruyordu. İçeriye dalgalar giriyor ıslanıyorduk. Reis benim çocuklarımı korumak için, hiç unutmuyorum, üstünden çıkardığı paltosunu üzerlerine örttü."*

Şöyle devam ediyor Karaduman **Horoz Reis**'i anmaya:

*"Büyükkada'da üvey kardeşimle kavga ettim. Bana 30 gün ceza verdiler. **Horoz Reis**'e haber gönderdim. Birkaç gün sonra mektup zarfı içinde bana 10 lira gönderdi. Yattım, çıktım, adada yine onunla birlikte balığa çıktım. **Horoz Reis** adanın en iyi insanıydı."*

Horoz Reis'in parayla ilişkisi onu '*iyi insan*' yapan şeylerden sadece biri belki de.

Şimdi Bostancı'da yaşayan Halil Gürer anlatıyor:

"İki arkadaşımınla dıştan takma ufak motorlu Seagull kayıkla Sedef Adası'na gezmeye gitmiştik. Dönüşte Büyükkada önlerine gelince karadan ıslık sesleri duymaya başladık. Kapı gibi bir adam 'gelin böyle' diye eliyle koluyla işaretler yapıyordu. Kıyıya geldik. Adam geldi, bizim kayığı hızlıca kumların üzerine çekti. 'Oğlum siz nereye gidiyorsunuz?' diye sordu. 'Bostancı'ya' dedik. 'Oğlum siz deli misiniz, bu havada gidebilir misiniz Bostancı'ya!' dedi. Motorumuz

söktü, bir kuliübeye koydu. ‘Bu havada gidilmez para vereyim binin vapura gidin’ dedi.

Biz ‘Paramız var’ dedik, motoru, kayığı tanımadığımız bir adama bırakarak vapura binip gittik. Bostancı’ya varmadan fırtına başladı. Üç arkadaş birbirimize baktık, “kayıkla gelsek halimiz ne olurdu” diye sorduk. Ertesi gün geldik adaya motoru ve tekneyi almak için. Hemen verdi. ‘Ağabey bu hizmetinin karşılığını ödeyelim para verelim’ dedik. Bize bir kızdı, bir bağırdı.

‘Ulan biz sizi para için mi denizden çağırdık, kötü havda yola çıkmayın başınıza bir şey gelmesin istedik, hadi gidin!’ dedi.

Ben bu “hadi gidin” yerine **Horoz Reis**’in daha sunturlu başka bir sözcük seçmiş olabileceğini düşünüyorum.

“Biz onu 45 yıl önce böyle tanıdık. Baktım 41 yıl sonra anılıyor. Benim ve iki arkadaşımın hayatını kurtaran adama vefamı ödemek için kabrine geldim” demiş, Halil Gürer.

“15 Aralık 1978 günü Üç Horon Kilisesi’nde olağaniüstü bir kalabalık vardı. İçeriye giremeyenler, Balıkpazarı’nda bekleyenler oldu” diye anlatmaya başlamış Ahmet Tanrıverdi. Çoğu kişi onu Fıstık Ahmet diye bilir.

“Tabut dışarıya çıktığı zaman, Adalılar bir Müslüman cenazesi gibi helallik aldı Üç defa ‘helal olsun’ dediler. Kartal’a getirildi. Oradan, her adada helallik alınarak Kınalıada’ya defnedildi. “

Kitapta, ilkokul arkadaşından, boğazına kaçan bir fıstık yüzünden ölmekten, onu karşıya yetiştirerek kurtardığı bir belediye çalışanına, onca kişi, başka başka şeyler anlatıyor ama sonunda bir tek tanımda birleşiyor: **‘iyi insan’**.

Aslında teknesinin adı tek başına pek çok şey anlatıyor: **“Yetişen”**.

Benim kitabı okurken daha da düşündürücü bulduğum, ‘kendisinin iyi bir insan olduğuna gene kendisinin tereddütsüz iman getirmiş birilerinin etrafta var olması’durumu.

Horoz Reis kendisi için hiç böyle bir şey düşünmüş müdür, bilmiyorum.

Vaktiyle, ("*Ölünecek Bre Mehmet*" te) **Halil Cibran**'ın bir sözünü aktarıp, şöyle yazmıştım:

*"Malınız, mülkünüzden pek bir şey vermiş olmazsınız.
Gerçekten vermek **kendinden** vermektir."*

Sonra altına şu kendi tecrübemi eklemiştim:

"Bir ateş topu düşünce üstünüze, kimin, ne yapabileceği ışığa kavuşuyor."

Sanki **Horoz Reis** için yazılmış gibi geliyor bana bugün o satırlar.

O yıllarda henüz **Wilhelm Schmid**'i tanımıyordum.

"Sakin Olmak -Yaşlanırken Kazandıklarımız" adlı kitabını, yıllar sonra -*didik didik* ederek- okudum.

(*"Aslında Hepimizin Bildiği Şeyler"* de de onunla ilgili kendimce görüşlerimi yazdım.)

Schmid'in -bir bakıma diğerinin devamı gibi- yeni bir kitabı var:

"Kendiyle Dost Olmak – Hayat Nasıl Kolaylaşıyor"
(İletişim Yayınları, 2019).

Kitabın arka kapağında,

"Kendini sev" sloganıyla daha fazla sarmalandığımız günümüzde, insanın kendine dönük abartılı bir sevginin tehlikelerine kapılmadan, kendisiyle meşgul olmasının hayat yolunu çizmede nasıl bir kaynak olabileceğini gösteriyor" denmiş.

"Kendiyle dost olmak, kendini sevmek mi denektir, ikisi arasında bilinçli bir tercih yapılabilir mi?" sorusuyla başlayıp, bunlar arasındaki ayrımı, mutluluk peşinde koşma meselesini, kendini dert etmeyi, kendini tanımayı, tanımlamayı, bütün bunlar arasındaki yakınlığı ve uzaklığı bilgece deşiyor kitap.

Şöyle açıklık getiriyor bugüne kitapta Düşünür / Yazar:

“21.yüzyılda insanlığın mükemmel, yaralanmaza (bu bence çok vahim BK) her şeyi bilir olmaya ve faniliğini aşmaya dair eski rüyası Silicon Vadisi dininin bazı gurularının vaaz ettiği ‘transhumanizm’ denen akımda yeniden can buldu.

2015’te internette yapay zeka tapıncına dayalı bir kilisenin (wayofthe future.church) kurulması, basit bir şakadan ibaret değildir.

Teknolojinin yardımıyla ölüim öldürülecektir ve insanın bütün yapım hataları tamir edilecektir.”

Çok ürkütücü bir ‘**benlik**’, insanı ürperten bir ‘*hayat tasavvuru*’ yok mu bu anlatılanın ardında?

“Ne var ki”, diyor Schmid, “her şey sadece insanın kendi Ben’i etrafında dönmeye başlarsa zorluklar büyür.”

O zaman, bir **Horoz Reis** olamıyor hiç kimse.

“İş dünyasında hep yükselen bir kariyer çizgisi için kilit vasıf, tıpkı pop alemindeki gibi sergilenen bir narsisizmmiş gibi görünüyor.

Bu kendi Ben’lerini şiddetle dayatmaya hazır olan genç insanlarda olsun, devleti kendi Ben’lerinin başka araçlarla sürdürülmesi olarak gören yıllanmış başkanlarda olsun tahripkâr boyutlar kazanıyor...

Kendini sevmeyi abartmak, kendine dair bir ideal imge gerçekleştirmek isteyen benlik için olduğu kadar, bundan etkilenen başkaları için de yıpratıcı bir çıkmazdır.”

Horoz Reis geçmişte kalmış bir ‘can kurtaran’.

Schmid’in şu sorusu ise, bugünün ‘can alan’ bakışı:

“Kendini aşırı sevenlerin kendi duyguları etrafında bir kült meydana getirmeye, peşinden bu kült tarafından güdüp yönetilmeye ve yanlış yollara saptırılmaya meylettiklerine, sonra da işlerine geldiğinde buz kesebildiklerine dair izlenim yanıltıcı mıdır?”

Benim görüşüm net: Hayır, değildir.

Horoz Reis'in dünyasında bunların olamayacağı muhakkak da, böyle şeylerin olduğu bir dünyada *Horoz Reis gibilere* yer olabilir mi?

Hiç kimse **Horoz Reis** olabilir mi?

Eylül 2020

Not:

*Berç Yetvart Akdeniz'in bir heykeli yok Büyükkada'da.
Kayıkhanesinin bulunduğu Kumsal'da mütevazı bir anıt,
belki 'Horoz Reis gibi de yaşanabileceğini' bir nebze bile olsa
hatırlatabilir oradan geçip gidenlere.*

